

ולקיים מנהגן של ישראל בכמה אופנים, אלא דמכל מקום נראה לי שכל הרוצה לקיים דברי חכמים יש לו לחוש לכתחלה לטעמא דברכה וינוחו לו ברכות על ראשו, וכמדומה לי שכן נהגו בכמה קהלות קדושות והוא מנהג ותיקין'. (פני יהושע – קונטרס אחרון.

וע' בשו"ת שבת הלוי (ח"ט ערב) שאם אפשר בלי דיחוי מה טוב יום רביעי, שבודאי היו להם לחו"ל עוד טעמים פנימיים שיום זה עדיף לכתחילה, ואם אי אפשר – גם שאר הימים לכתחילה. ויום ששי אינו רצוי מחשש חילול שבת בזמן הזה כפי הנסיון).

'לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך...' – באור על דרך הרמז והסוד, ע' בספר עבודת ישראל – לקוטי הש"ס.

'הא בעינן שקדו – דטריח ליה' – ודוקא במקום שבתי דינים נמצאים בכל יום, אבל כשקבועים בשני ובחמישי, אין לישא ביום ראשון גם אם טרח בסעודה מלפני השבת, כי כיון שהוצרכו לקבוע ימים מסוימים, שוב קבעו יום רביעי ולא רצו לחלק בתקנתם בין אדם שטרח לאדם שלא טרח. (עפ"י רש"ש. וע' מהר"ם שיף).

(ע"ב) 'ולידרוש להו דאונס שרי' – פירוש, ולא נתיר להינשא ביום אחר אלא ברביעי, ואם תיבעל להגמון – תיבעל ולא תיאסר (עתוס). והאריכו אחרונים לדון מכאן האם יש לאסור על אדם פעולה מסוימת כשעל ידה יוכל להיגרם שיעבור איסור באונס, שהרי גם כאן אנו מתירים לה להינשא ברביעי הגם שבזה היא נכנסת בידועין למצב שעלולה להיבעל באונס. (ע' בשו"ת אחיעזר ח"א כג, ב; אגרות משה יו"ד ח"ג סוס"י צ ובדברות משה; דובב מישרים ח"א ע; אבני נזר אה"ע רמז-ה).

*

'... וההצלחה האמיתית מגזירה היא כאשר פועלת בקרב לבבות בני ישראל תשובה ומביאה ישועה וביטול הגזירה, דזה טעם גזירה עבידא דבטלה ששמעתי פירושו דעשויה לכך כדי שיבטלה'. (מתוך רסיסי לילה – נג, עמ' 137. וכן מובא בשם הרז"ק מלובלין – ע' בשו"ת נחלה לישראל ט). ע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ד יז.

דף ד

'זנוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות' – הראשונים הקשו לדעת הרמב"ם (אבל א, א) והרי"ף (פ"ב דברכות) שאבילות יום ראשון דאורייתא, כיצד שמחת ימי המשתה דרבנן (כמו שאמרו בירושלמי שמשה רבינו התקין שבעת ימי המשתה. וכן מתבאר בתוס' ברכות מז: דוחה אבילות דאורייתא. ותרצו שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה ב'שב ואל תעשה'. ועל פי זה כתב הר"ן שאין לו להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום, שהרי זו דחייה בידים של איסור תורה, אלא שאינו חייב לעשות מעשה אבילות, והיינו שב ואל תעשה. [וברמב"ם משמע שנוהג בכל עניני שמחה, ולשיטתו נראה שחכמים העמידו דבריהם במקום איסור תורה, וכמו שמבואר בדבריו (אבל י, י) שאין נוהגים אבילות ביום טוב שני של ראש השנה, אעפ"י שאבילות יום ראשון דאורייתא. (עפ"י אבי עזרי (קמא) יום טוב ו, יא-טו. ושם אין זה נחשב עקירה ב'קום ועשה' כי י"ל שגדר דין אבילות מצוה ולא איסור, הלכך גם בעשייה חיובית אינו נחשב אלא כמבטל מצות אבילות ולא כעובר עבירה. וע' בספר דברי יחזקאל)].

עוד תרצו ראשונים, לפי שאין החכמים מבטלים האבילות לגמרי אלא שדוחים אותה ליום אחר. (ע' בספר מנחת שלמה ח"ב צ) שכתב על פי הנ"ל, שאפילו לדעת הרמב"ם שחייב הקרוב להיטמא לקרוביו הוא 'כדי שיתעסק

עמהן ויתאבל עליהן', חתן כהן מטמא לקרובו אעפ"י שאינו מתאבל עתה – שהרי לפי התירוץ הראשון הלא גם בחתן נוהגת אבלות דאורייתא לענין דברים מסוימים. וכן לפי התירוץ השני, כיון שרק את האבילות ניתן לדחות אבל לא את החיוב להיטמא, מסתבר שצריך להיטמא. והביא ראיות נוספות לדבר.)
 ויש סוברים ששמחת חתן ביום ראשון – מן התורה הוא, ולכך דוחה אבילות. (ערא"ש בשם הרמ"ה).
 עוד בענין אבילות דאורייתא או דרבנן, שיטות הראשונים והכרעת ההלכה בזה – ע' במובא במו"ק יד: חוברת קמב.

ז'אין מונעין תכשיטי מן הכלה שלשים יום – לפרוש רש"י הכוונה לשלשים ימי אבלות, ומשמע שבשאר נשים מונעים מהם תכשיטים כל שלשים. ואף על פי שהאשה הנשואה מותרת לספר ולגהץ לאחר השבעה, יש לומר שקישוט כחול ופירכוס לא הותר אלא בכלה. (עפ"י הגהות הב"ח על הרי"ף).
 והר"ן חולק על פירוש זה, ולדעתו לכל שאר הנשים גם כן מותר להתקשט בשלשים, אלא הכוונה כאן על שלשים יום מהחופה, שאז עיקר שמחת חתן וכלה, לפיכך התירו לכלה שלא תנוול עצמה אם אירע לה אבל בתוך אותם שלשים יום, ואפילו במשך שבעת ימי האבילות רשאה היא להתקשט. (וכן פירש הרא"ש. וכן כתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ד לו) להוכיח כפירוש זה.
 וכן הכרעת הפוסקים, שלאשה נשואה מותר לכחול ולפרקס במיני אבקות וכד' אחר השבעה כדי שלא תתגנה על בעלה. והוא הדין לבוגרת המיועדת להשתדך. ע' יו"ד שפא, ובערוך השלחן).

י'דוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש דטרח להו' – וכגון תמרוקי הנשים וקישוטין שהכינום ואינם מתקיימים, שאם הם מתקיימים אין להתיר לדחות את האבילות כיון שאפשר להשתמש בהם לאחר זמן. (ר"ן)

א'ע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צינעא נוהג' – כן גרסו התוס' ושאר ראשונים, ובהתאם לכך פסקו שנוהגת אבילות ברגל בדברים שבצנעה. ואולם הרמב"ם פסק (אבל יג) שאין דבר מדברי אבלות נוהג ברגל. וכנראה הוא גרס כאן 'שבת' במקום 'מועד'. (עפ"י כסף משנה שם.
 וצריך לומר ששבעת ימי המשתה אינם כרגלים ממש, [אפשר מפני שרגל עשה דברים ולכך דוחה אבילות לגמרי (ע' מו"ק רפ"ג), משא"כ שמחת חתן עשה דיחיד הוא. עפ"י אבי עזרי ריש הל' שמחות ושם פ"י ה"ט]. ושם דוקא כשמת קודם כניסה לחופה, לא הקלו חכמים לעשותו כרגל ממש, אבל מת לאחר כניסה לחופה או לאחר בעילת מצוה, אין נוהג אבילות כלל, כדן הרגל. כן צדד בספר מנחת שלמה (ח"ב צ) בדעת הרמב"ם).

ע"ב) 'למימרא דאבילות קילא ליה מנדה והאמר רבי יצחק ואילו גבי אבילות תניא... מוזגת לו הכוס... כאן באבילות דידיה כאן באבילות דידיה' – והטעם שבאבילות דידיה לא חששו כבנדה, כי לבו של אדם נכנע בזמן אבילותו. (רא"ש. [ועוד יש מקום לפרש, שבעיני ההמון איסורי אבילות חמורים יותר מאיסור נדה דאורייתא. כן משמע בתוס' בסוטה ז. ד"ה אמר].
 ומ"מ נראה שאם היא נדה בזמן אבילותו לא התירו בכל אותם דברים, אעפ"י שבזמן אבילותו אין חשש הרגל דבר, שלא חילקו חכמים בין נדה לנדה).

כ'כאן באבילות דידיה כאן באבילות דידיה' – אפשר משום שיצרו של האיש תוקפו יותר משל האשה, (כמבואר בדדו"ל בכמה מקומות. וע' במרדכי שבת (יא) ובתרומת הדשן (רנב) שחשש הרגל עבירה תלוי באיש ולא באשה. וראה בספר איש וביתו פרק שלישי 'קדושין-ארוסין'), ולכן אצלו קיים חשש שמא יתקפנו יצרו אפילו בזמן אבילותו, משא"כ באשה. ועוד, יצר האיש פחות מושפע ממצבו הנפשי-רגשי הכללי, שלא כיצר האשה, כידוע. ועוד אפשר שצער האבלות אצל האשה קשה יותר משל האיש, שלבה רך ונשבר יותר. (וכן צדד הרש"ש).

'כל מלאכות שאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה...'. בפניו, שיש לחוש להרגל דבר, אבל שלא בפניו נראה שמותר. 'ומרחצת לו פניו ורגליו' – פירוש, לשפוך מים כשהוא רוחץ, אבל לא שתגע בו, שאף בלא רחיצה גם כן אסורים ליגע, ואפילו באצבע קטנה. (רא"ש ועוד)

'מאי קולא, אילימא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש, התם משום דלא חל עליו אבילותא...' – אף על פי שגם האונן אסור בתשמיש המטה לכמה דעות (ע' מועד קטן כג. – מחלוקת תנא קמא ורשב"ג, כפירוש הרי"ף, ופסק שם כתנא קמא לאסור), יש לומר שאין זה קולא באבילות מה שהתירו לחתן לבעול בעילת מצוה באנינות, שאנינות לחוד ואבילות לחוד. הלכך לא יבואו לזלזל באבילות משום קולא זו שהקילו כאן בדיני אנינות. (עפ"י 'תורת האדם' להרמב"ן. וע"ע באבי עזרי – ריש הלכות שמחות).

עוד י"ל שאף האוסר לא אסר אלא משום שאין זה זמן הראוי לעונה, וממילא אסור הדבר משום קלות ראש. [תדע, שהרי גם לדעת המתיר כתב הרי"ף שאין התר אלא בשביל קיום עונה, וא"כ י"ל שנחלקו בזה גופא, האם בזמן אנינות שייכת מצות עונה או אין זה זמן המתאים לכך]. הלכך אפשר שהכל מודים שבעילת מצוה היא עיקר זמן העונה אפילו במצב זה של אנינות. הרי שאין כאן קולא מיוחדת ולא אתו לזלזולי בה. (שמעתי מהרע"כ. וע' אגרות משה אה"ע ח"ד פו, שאין לך מצות עונה גדולה יותר מבעילת מצוה).

ולפי שיטת הראשונים שגם באונן שייכים דיני אבילות (ע' יו"ד שמא, ה), י"ל שלשיטתם הלא יש לפסוק לקולא בענין תשמיש באנינות, שהרי כלל הוא בדיני שהלכה כדברי המיקל בבל, ובכלל זה הלכות אבילות שבאנינות, (וכן פסק רבנו יונה בפ"ג דברכות, עפ"י הירושלמי. וע"ע במובא במו"ק כג – חוברת קמב). הרי ממה נפשך אין כאן קולא בהלכות אבילות במה שבועל בעילת מצוה. (ויש לדקדק בלשון הרא"ש סוס"י ח).

ולפי זה היה בדין שאם מת אביו של חתן לאחר כניסה לחופה וקודם בעילת מצוה, אעפ"י שמתירים לו בעילת מצוה, אין כאן קולא מיוחדת באבילות (שהרי כבר חל חיוב שבעת ימי המשתה קודם האבילות, וכדין מי שמת בתוך הרגל), ובדין הוא שיהיו מותרים ביחוד גם אם לא בעל, מאחר שאין חשש לזלזול כי אין כאן קולא מיוחדת. ואולם בפוסקים (יו"ד שפג, עפ"י הרא"ש ועוד) מבואר שאם לא בעל אסור, שאמנם אין כאן קולא ולא יבואו לזלזל, אך חוששים שיתקפנו יצרו, וכדין פירסה נדה. וצ"ע.

דף ה

'ועל התינוק ללמדו סופר וללמדו אומנות' –

לימוד אומנות לבן – מצוה וחובה, כמו ששנינו (בקדושין כט) 'האב חייב בבנו... ולהשיאו אשה וללמדו או מנות'. ועל כן הוא בכלל 'חפצי שמים' שמותר לדבר עליהם בשבת. (וכן נפסק בשלחן ערוך – או"ח שו"ו, דהוא נמי עוסק במצוה, דאם אין לו אומנות עוסק בגזל' (משנ"ב שם). וכן הביא להלכה חיוב זה ה'מגן-אברהם' (קנו). ולא דוקא 'אומנות' אלא גם להתעסק במסחר (מגן אברהם שם; באור הלכה שו"ו בשם שה"ג).

חיוב זה של לימוד אומנות, אינו מוטל על האם אלא על האב בלבד. (ע' ר"ן ועוד ראשונים בטעמי הדבר. וע' פורת יוסף קדושין כט).

[מלשון השו"ע (או"ח ש"ו שם) 'תינוק', נראה שדין זה שייך בגיל מוקדם. ואולם, בספר 'ברכת אברהם' (למו"ר הגר"א ארלנגר שליט"א – קדושין שם) הסביר את סדר הדברים 'למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות' שהוא לפי סדר הזמנים הנזכר במשנה: 'בן חמש למקרא... בן י"ח לחופה, בן עשרים לרדוף' – היינו, לרדוף אחר פרנסתו, ואז הוא זמן לימוד אומנות. אמנם נראה פשוט שזהו הזמן שצריך הבן לדבר, אך המצוה ללמדו לא מתחילה מאז, כאמור.

דף ג

ג. א. במקום הסכנה והאונס – מתי בתולה נישאת?

ב. אשת איש שנבעלה על ידי נכרי – האם היא נאסרת לבעלה?

א. שנו בברייתא, מסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיהו בידם חכמים. ופירש רבה שגזרו בתולה הנשאת ביום הרביעי (רביעי לאו דוקא. תוס') תיבעל להגמון תחילה, [ולפי שיש צנועות המוסרות עצמן למיתה, לכך אמרו 'סכנה' ולא 'אונס'], ומ"מ לא עקרו את התקנה כי הגזירה עשויה ליבטל ואין עוקרים תקנה דרבנן מפני הגזירה.

לפרש"י, אפילו בשעת הסכנה לא יכנוס בשני, שאין לעקור תקנת חכמים אלא יום אחד.

ומכל מקום אם יש סכנה גם בשלישי, מותר לכנוס בשני. (עתוס' בשם ריצב"א).

ואם מפני האונס, כגון ששר צבא בא לעיר ויחטפו צרכי סעודה מאשר ימצאו, ואי אפשר לעכב הסעודה (ליום רביעי הבא (רש"י). ור"י פירש שא"א לאחר הסעודה באותו היום, אבל לעכב ליום ד' אחר אין צריך) כגון שבא לשהות שם בקבע, וגם אי אפשר להקדים ביום אחד, כי חיל משרתיו מקדים לבוא ביום שלישי – מותר לכנוס בשני.

עוד אמרו לפרש 'מפני האונס' – כגון שארע אבל לחתן או לכלה, וכדלהלן.

ב. מבואר בגמרא שהנבעלת לנכרי באונס כגון בשעת הגזירה שאמרו תיבעל להגמון תחילה – מותרת לבעלה, מלבד נשות כהנים שנאסרות לבעליהן.

א. ואף על פי שבגילוי עריות יהרג ואל יעבור – כתבו התוס' שאשה שהיא כקרקע עולם לפי

שאינה עושה מעשה, אינה חייבת למסור עצמה למיתה. [ומצד המעשים המקדימים שהיא עושה י"ל שאינה חייבת למסור עצמה עליהם כל שבביאה עצמה היא כקרקע עולם. ע' אגרות משה יו"ד ח"א עד]. ורבנו תם תירץ שאין חיוב מיתה בבעילת גוי. וריב"ם חולק.

התוס' ושאר ראשונים הוכיחו מכמה מקומות שאשת איש שנבעלה לנכרי ברצון נאסרת לבעלה, [ומכל מקום יש סוברים שפטורה ממיתה ואף מכרת. עפ"י רמב"ן ורד"ה סנהדרין]. ויש שחככו לפרש בדעת רבנו תם שמותרת. (ע' תרומת הדשן ריט; שו"ת מהרי"ל עב. וכן צדד בשו"ת אבני נזר (אה"ע כח), וצרף שיטה זו להקל בצירוף טעם נוסף. ואולם בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד מד) תמה מאד על כך, ופסק למעשה לאסור).

ב. יש מן האחרונים שהוכיחו מסוגיתנו שאונס עם רצון אינו נידון כאונס ונאסרת, שהרי אמרו

שהפרוצות נאסרות, על אף שגם הן בכלל הגזירה. (עפ"י פני יהושע והפלאה).

דף ד

ד. א. חתן או כלה שמת אחד מקרוביהם לפני חופתם – מה יעשו?

ב. כלה שפירסה נדה בכניסתה לחופה – האם מותרת ביחוד עם בעלה?

ג. כאשר ארע אבל לאיש או לאשתו – האם עושה האשה מלאכות לבעלה והאם מותרת בכיחול ובפירכוס? ומה דינם לענין שינה במטה ולענין יחוד?

א. הרי שהיתה סעודתם מוכנת ומת אביו של חתן או אמה של כלה [דוקא, שאין מי שיטרח עבורם עתה להכניסם לחופה בסעודה ותכשיטים] – מכניסים את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוועל בעילת מצוה [קודם שתחול האבילות] ופורש, ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך שבעת ימי אבילות, וכל אותם הימים (אף בשבת. עפ"י תוס'), הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, שדברי אבילות שבצנעה נוהגים אף בשבעת ימי המשתה, כדין הַרְגֵל (וכרבי יוחנן שאמר דברים שבצינעא נוהג. וכ"פ התוס' ועוד).

א. תספורת וגיהוץ מותרים להם בימי החופה, משום 'מלך ביפיו תחזינה עיניך'. וכיון שכן, אין ימי החופה עולים לו למנין שלשים, ומונה שלשים מאחר שבעת ימי המשתה. (עפ"י רמב"ן ורא"ש).

ב. יש מי שסובר שחתן בימי חופתו דינו כבחול-המועד, וחייב בקריעה. (ע' שאילת יעב"ץ ח"ב קפח). לא הקלו חכמים להתיר להם לדחות האבילות אלא משום הפסד הסעודה, הלכך אם אפשר למכור את מה שהכינו, כגון בכרך שיש שם הרבה קופצים, או אף בעיר קטנה כל עוד לא נתן מים על גבי בשר – ימכרו וינהגו אבילות תחילה וידחו החופה לאחר מכן.

א. כאשר התחילו באבילות ודחו החופה, אם אין לחתן בנים, לדברי ר"י מותר לישא לאחר שלשים. ולרבנו תם מותר אפילו תוך שלשים לאחר השבעה. והר"ן צדד שבאבילות על שאר קרובים נושא אשה תוך שלשים אבל לאחר אשתו שמתה אינו נושא אלא לאחר שלשים. ואם יש לו בנים קטנים שאין מי שיטפל בהם, נושא מיד לאחר השבעה, אבל לא יבעול אלא לאחר שלשים. (ר"י. וביבמות מג:; צדדו התוס' שמא מותר לכנוס באופן זה אף בתוך השבעה). ואף היא באבילותה מותרת להינשא לאדם שיש לו בנים קטנים (תוס'). ואם קיים מצות פריה ורביה ואין לו בנים קטנים, האבל על אביו או על אמו מותר לישא לאחר שלשים. (כן הוכיח רבנו תם ועוד, וכן פסק מהרי"ח).

ב. כאשר אין הפסד בהשהיית הסעודה, או כשיש מי שיטרח בסעודה, כגון שמתו שאר קרובים וכנ"ל – יש אומרים שאעפ"י שדוחים את שבעת ימי המשתה, אבל עושים חופה ובעילת מצוה קודם קבורה (כן דייק הרא"ש מלשון הרי"ף, וכן הביא מבה"ג ומרי"ץ גיאת. וע' בבאור טעמם באבי עזרי ריש הלכות שמחות ד"ה והנה באם). והרא"ש חולק וסובר שאין תועלת למהר החופה ולבזות המת בהשהיית הקבורה ולהפסיק באבילות בין חופה לשבעת ימי המשתה, אלא יש לאחר החופה עד כלות השלשים. וכן הסכימו שאר פוסקים.

ואין מונעים תכשיטים מן הכלה כל שלשים יום.

לפי לשון אחת בגמרא, יש חילוק בין אבילות שלו לאבילות שלה; בשלו אסור לו להתיחד עמה אפילו כבר בעל, כאמור, שמא יתקפנו יצרו ויבוא לידי הרגל דבר, אבל באבילות שלה לא חששו ומותר להם להתיחד. ולדברי רב אשי אין לחלק בכך אלא בחתן אסרו את היחוד בכל אופן, לפי שהקלו לדחות האבילות חששו שמא יבואו לזלזל בדבר, [משא"כ בעלמא, אין לאסור יחוד עם אשתו בזמן אבילות, שאבילות חמורה להם ואין חשש הרגל דבר].

א. הלכה כרב אשי. (עפ"י רי"ף וש"פ).

ב. אם נקבר המת מיד חלה האבילות ואסור לבעול בעילת מצוה. (תוס' ועוד).

ג. באופן שהיו צריכים לקבור תחילה ולנהוג אבילות וטעו בדין והקדימו החופה לקבורה – יש לנהוג שבעת ימי המשתה תחילה, כמו אילו היו עושים כדין.

ואם הצער גדול ואי אפשר להם לנהוג ימי משתה ושמחה, יכולה הכלה לומר אי אפשרי בתקנת חכמים זו ותמחול השמחה, וינהגו באבילות מיד [אף אם כבר היתה בעילת מצוה]. ומסתבר ששוב לא ינהגו כלל שבעת ימי המשתה, שהרי כבר יעבור זמנם. (עפ"י שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א רכו, ע"ש).

ד. בזמן הזה אין חילוק בין אבי החתן ואם הכלה ושאר קרובים, כי לעולם יש שאר קרובים שיתעסקו בהכנות, הלכך חייבים לנהוג אבילות תחילה ולדחות החופה (עפ"י נקודות הכסף יו"ד שמב).

אמנם אם יש הפסד גדול, כגון ששכרו אולם ולא יוכלו למצוא שוב סך גדול אם ידחו את החתונה, מותר לערוך החופה קודם הקבורה. [ואעפ"י שהסעודה לא תהיה בשעת הנישואין אלא שלשה ימים אחר כך, מסתבר שיש להתיר]. ואם אי אפשר לעשות בעילת מצוה קודם

הקבורה, כגון שלא יכולה לטבול אלא יום או יומים אחרי כן, יש להתיר מפני ההפסד לעשות הנישואין באמצע שבעת ימי האבלות, [כדין חתן שאין לו בנים שפסק הש"ך שמותר לכנוס בתוך שבעה], ואפילו בתוך שלשה ימים ראשונים, ובעילת מצוה תהא לאחר כלות שבעת ימי האבל. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א רכז).

ה. חתן שהוא אבל, מסתבר שאין להקפיד שלא יעבור לפני התיבה משום שיום-טוב הוא לו ואין האבל עובר לפני התיבה ביום טוב – כי אין זה יו"ט אלא לגביו ולא לציבור, והקפידא שאין האבל מתפלל אינו מצדו אלא מצד הקהל. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד כא, י).

ב. פירסה נדה בכניסתה לחופה, הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים. דרש רב יוסף בריה דרבא בשם רבא, לא שנו אלא שלא בעל (שיצרו תוקפו), אבל בעל אשתו ישנה עמו.

א. הרמ"ה כתב שלפי מה שמקילים [כמשנה אחרונה בנדה] לחתן לגמור ביאתו אפילו ראתה דם באמצע – יש להחמיר שאם פירסה נדה אפילו לאחר שבעל, שיהא הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים, שלא יבואו להקל יותר. והרא"ש חולק וסובר שהיא ישנה עמו, 'זכן עמא דבר'.

ב. הרבה מן הפוסקים סוברים שאיסור יחוד זה – מדרבנן הוא, אבל מהתורה אין איסור יחוד עם אשתו נדה כלל.

ג. יש סוברים שאם היה ראוי לבעול ולא בעל, הרי זה כאילו בעל לענין איסור יחוד, שהרי ראינו שאין יצרו של חתן תוקפו. ויש חולקים. (ע' תרומת הדשן רנג; יו"ד קצב, ד).

הערה ולא גמר ביאתו ואחרי כן פירסה נדה – נחלקו הפוסקים אם מותרים ביחוד. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה קכ) צדד להקל בזה והורה שאין צורך בשומר ממש אלא יישנו בחדרים נפרדים והיא תסגור עצמה בעדה. ובהר צבי' הביא מההפלאה לאסור, מלבד אם הערה פעמים אחדות שכתב להסתפק. ובספר 'מנחת שלמה' (ח"ג קג, יד) צדד להקל בשעת הדחק אם הורגלו שלש פעמים בקירוב בשר. ואם אפשר טוב שישנו בחדרים נפרדים. ע"ש.

ד. אם אין רוצים לפרסם הדבר שהיא נדה, יראו להגיד תחילה לאחד ממכריהם שהיא חופת נדה, כדי שיימצא מתחילה בחדר היחוד. (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד פו. וצ"ע מדוע הוצרך לכך ואין די לומר לאדם שיוכל להיכנס לשם בכל עת שירצה, ושוב אין זה יחוד. וכן משמע במשנ"ב שלט ס"ק לב). הגיעה עונת וסתה ולא ראתה דם – אין איסור יחוד כבעלמא, ואף בחבוק ונשוק יש להתיר. ואולם בלילה יש לאסור להתיחד בשלא בעל מפני שיצרו תוקפו. (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד פו).

ג. אשה שמת אחד מהוריה, אין בעלה רשאי לכופה להיות כוחלת ולהיות פוקסת (רש"י: מעברת שרק על פניה. תוס': תיקון אחר מתיקוני נשים הוא), אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות בפניה (לכבודה). אבל מוזגת לו הכוס ומצעת לו המטה ומרחצת פניו ידיו ורגליו. וכן אם מת חמיה או חמותה, אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עם בעלה אבילות בפניו (לכבוד בעלה).

עוד בדיני אבילות על קרובי קרוביו – ע' במו"ק כ.

לפי לשון אחת בגמרא, באבילות של הבעל אינם רשאים להתיחד, ולא לישן במטה אחת, אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, מחשש הרגל דבר, ובאבילות של האשה אין חשש. ולדברי רב אשי אין איסור יחוד לא באבילות שלו ולא באבילות שלה [מלבד בחתן, שמתוך שהקלנו להם לדחות האבילות, חששו ואסרו יחוד, וכדלעיל].

- א. כתב הראב"ד, הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים – שניהם דוקא, אנשים ישנים עמו ונשים ישנים עמה.
ונחלקו ראשונים אם גם ביום אסורים ביהוד, וכן בשאר עניני קורבה, או דוקא בלילה אסורים.
(ערא"ש כאן ובמו"ק פג).
- ב. כתב הרא"ש, נראה שבאבילות [שלא כבנדה], מותר לישן עם אשתו במטה אחת, הוא בבגדיו והיא בבגדיה, אבל לא בקירוב בשר. ומכל מקום כתבו הפוסקים שיש להחמיר בדבר, וכן בחבוק ונשוק. (עפ"י יו"ד שפג, א).
- ג. מפשטות הסוגיא משמע שמזיגת הכוס וכד' אסורה באבילות של הבעל, ולרב אשי אפילו באבילות הכלה. ואולם הראב"ד והרא"ש נקטו להתר. [וכנראה הם מפרשים שאמנם אינה חייבת במלאכות אלו לבעלה, אבל אין איסור בדבר. עפ"י קרני ראם].

דף ה

- ה. א. אלו חשבונות ועסקים מותרים בשבת?
ב. האם קבעו זמן לביאה ראשונה בבתולה ובאלמנה?
- א. רב חסדא ורב המנונא אמרו: חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת. הלכך אין איסור לחשב הוצאות סעודת הנישואין שלאחר השבת.
אמר רבי אלעזר: פוסקים צדקה לעניים בשבת. אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: הולכים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לפקח על עסקי רבים בשבת. וכן מפקחין פיקוח נפש בשבת. וכן אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: הולכים לטרטיאות ולקרקיאות לפקח על עסקי רבים בשבת.
תנא דבי מנשיא: משדכים על התינוקות ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות, שדברי מצוה הן.
- ב. בתולה שנישאת ביום הרביעי, יכולה ליבעל בו ביום כמו בחמישי, שאין חוששים שתתקרר דעתו בזמן מועט. ומשום ברכה שנאמרה ביום החמישי אמרו שתיבעל בחמישי.
אם אירע שלא בעל בליל חמישי, לא חייבוהו חכמים להמתין עד יום שני או חמישי הבא.
(עפ"י תוס').
- אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי – אם משום ברכת 'פרו ורבו' שנאמרה לאדם בששי, אם משום ששקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים חמישי בשבת ערב שבת ושבת. ולפי טעם זה האחרון, אדם בטל או כשחל יום טוב להיות בערב שבת, אפשר לבעול בחמישי.
כמובא לעיל, בזמן הזה אין חיוב לישא בתולה ברביעי ולבעול בחמישי, ובלבד שיטרחו בסעודה מקודם. וכן באלמנה, אדם בטל נושא בכל יום. (עפ"י רא"ש).

דפים ה – ז

- ו. מהו לשאת ולבעול בתחילה בליל שבת או במוצאי שבת?
שנו בברייתא, לא יבעול בתחילה לא בערב שבת ולא במוצאי שבת. ופירשו בערב שבת משום עשיית חבורה, ובמוצאי שבת הסיק רבי זירא גזירה שמא מרוב טירדה ישחוט בן עוף בשבת.
ובהמשך הסוגיא נסתפקו בענין ביאה ראשונה בשבת, שמא אסור הדבר כי דם בתולים מחובר הוא ואינו כמופקד, (והרי זה כשאר חבורה האסורה משום נטילת נשמה או משום תולדת דישא. עראשונים), או משום